

87.

**A Jagelló –
kor
Magyarország
ágon
1490-1526**

Bevezető

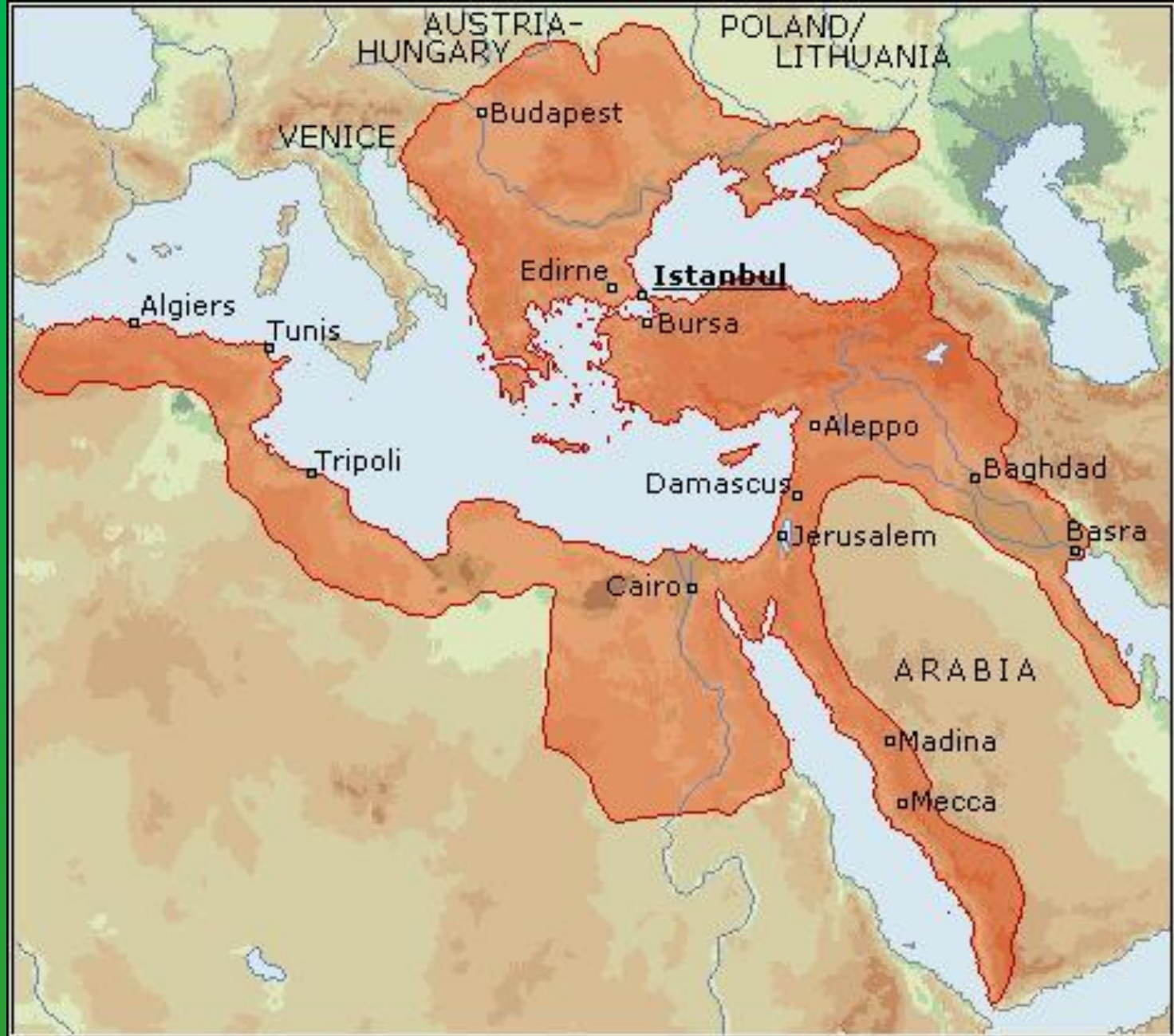
- A Jagelló korszakot sokáig a romlás korának tartották, és élesen szembeállították Mátyás király idejével.
- Valójában az ország romlását az okozta, hogy olyan ellenféllel került szembe, az Oszmán birodalommal, amely területét, népességét és jövedelmeit tekintve messze felülmúlta Magyarországot.
- Az ország társadalma, már Mátyás király idejében túl volt adóztatva, azaz nem bírta viselni a háborúk költségeit.

Magyarország helyzete a XV. század végén

- A legoptimistább számítások szerint 3,5 millió lakosa van, bizonyára ennél kevesebb (inkább csak 3-3.2 millió).
- Területe nagyjából 330 000 négyzetkilométer
- Évi jövedelme kb. 200-250 000 arany
- A lakosság 90%-a jobbágy volt
- Mivel növekedtek az adók, a jobbágy családok összeköltöztek
- Létezett a zsellérek rétege (a jobbágyok 20-25%-a) akik negyednél kisebb telkeken éltek
- A *XVI.* század elején a családok több mint fele fél teleknél is kisebb területen élt
- A módosabb paraszti réteg kereskedni is tudott.
- Fellendül a marhakereskedelem, Megjelennek fegyveres állathajtók, a hajdúk (az elnevezés a hajtó, hajdó szavakból ered)
- A köznemesek követelésének engedve az országgyűlés *1492*-ben elrendeli az $1/9$ természetben való fizetését

Európa 1500-ban

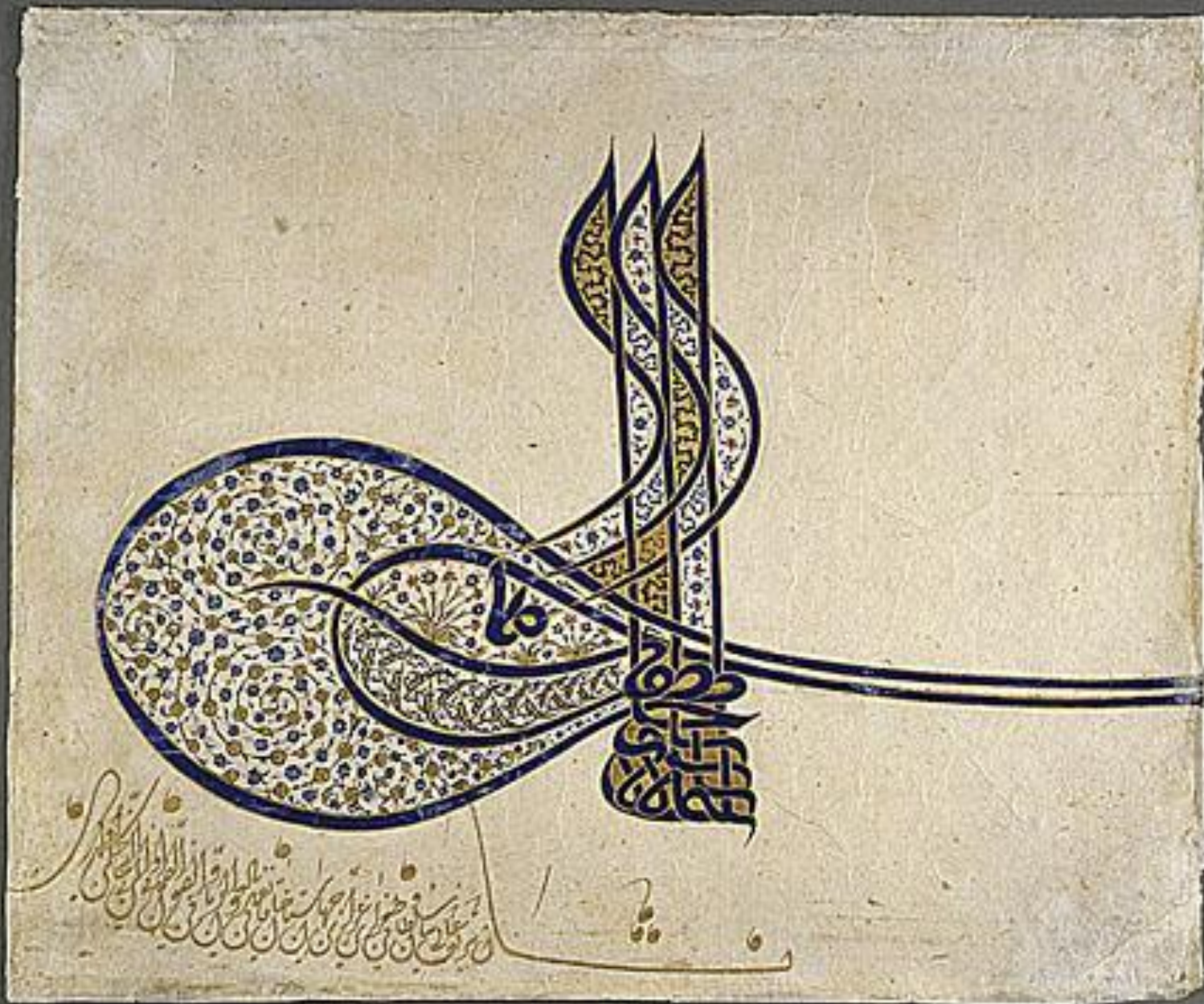
Az oszmán birodalom hatalmának csúcspontján a 16. században

Az Oszmán-birodalom jellemzése

- Nagy (Törvényhozó) Szulejmán, tehetséges uralkodó.
- A világ akkori legnagyobb vagy második legnagyobb birodalma felett uralkodik.
- Területe: kb. 2 millió négyzetkilóméter
- Lakossága: 12-13 millió
- Jövedelme: 4-5 millió arany
- Jól képzett állandó janicsár gyalogsága van, fegyelmezett lovassága.
- Igyekeznek beszerezni a legjobb haditechnikát (nyugatról is)
- Intelligens közigazgatása volt az országnak, támaszkodnak a görög, perzsa, arab hagyományokra.

Nagy Szulejmán ábrázolások

Nagy Szulejmán aláírása

A korszak magyar uralkodói

Corvin Mátyás 1458-1490

II. Ulászló 1490-1516

II. Lajos 1516-1526

Kettős királyválasztás:

I. Habsburg Ferdinánd 1526-1564

Szapolyai János 1526-1541

Mátyás halála 1490 után

- Az egykori uralkodó egy sor dolgot rendezetlenül hagyott.
 1. Nem hagyott maga után törvényes örököst, Corvin Jánost pedig nem tudta megfelelő helyzetbe hozni.
 2. A bárói ligákkal nem tudott olyan viszonyt kialakítani, hogy a halála után kiszámítható helyzet álljon elő, Beatrix is részt vett a hatalmi harcban.
 3. Az országot fenyegető oszmán veszély ellen nem is található használható megoldást.
 4. Az ország meghatározó nemesei a litván származású cseh királyt, Jagelló Ulászlót akarták a trónra juttatni (I. Ulászló idején már ült király ebből a csládból a trónon), mert egy szélesebb összefogásban (magyar-lengyel-cseh) látták a megoldást az oszmán veszély ellen.

II. Ulászló (1490-1516)

- Kortársai „Dobzse” Ulászlónak nevezték.
- Nem értette az ország ügyeit. Minden fontos kül- és belügyi kérdésben ki kéri a királyi tanács véleményét, a bárók uralta testület szinte mindig érvényesítette akarátát.
- A bárók hatalama akkor teljese drtt ki, amikor a fekete sereget fölszámolták. Kinizsi Pál vezetésével, főúri bandériumok megsemmisítették (1490)
- A király elveszíti a pénzügyek és az adók feletti ellenőrzést. (Eltörli a rendkívüli hadiadót ami rövidtávon kedvező, de így nem lesz pénz a védekezésre)
- A bárók (sok más mellett) jogot kapnak arra, hogy földjeiken ők szedjék be az adót, ezzel gyengítik az udvar és a király pozícióit.
- A jövedelmező üzletágak (bányászat, nemesfémek megmunkálása) külföldi bérlők kezébe kerülnek.

II. Ulászló 1509-ből való freskón a prágai Szent Vitus-székesegyház Szent Vencel-kápolnájában a Litoměřicei Oltárkép festőjétől

Társadalmi változások

- Uralma alatt élesen szétválak a nemesek és nem nemesek rétege, de a főnemesek és köznemesek között is, megnehezedik a társadalmi csoportok közötti átjárás.
- 1498-ban törvénybe foglalják a 40 bárói család nevét. A címek örökletessé is válnak.
- A bárók saját seregükkel (bandériumok) vonulnak háborúba.
- A kisnemesek („bocskoros nemesek”) megtartják jogukat, hogy ne adózzanak.
- kb., 20-25000-en vannak, egyesek földjeiket művelik, mások a nagyurak familiárisai.
- A középbirtokos nemesek kb. 7000-en vannak.
- A köznemeseknek joguk volt részt venni az országgyűléseken. Tömegükkel tudtak nyomást gyakorolni a bárókra. Érdekeltek voltak az oszmánok elleni harcban, és a hagyományok védelmében.
- 1505-ben a Rákos mezei országgyűlésen törvénybe foglalják, hogy idegen országban születettet nem lehet királlyá választani.
- Werbőczy István összefoglalja a nemesi jogokat a Hármaskönyv (Tripartitum) nevű könyvbe, ennek döntő szerepe lesz a későbbi jogfejlődésre.

II. Ulászló dinasztikus politikája

- II. Ulászló a Bécsi szerződésben (1515) ígéretet tett, hogy halála után a trón Habsburg Miksára vagy fiú örökösére száll.
- Ez szembenáll a nemesség nagy részének felfogásával, miszerint több idegen uralkodót nem akarnak.
- Végül fiát II. Lajost házasítja össze Habsburg Máriával.

A Szapolyai párt létrejötte

- A Szapolyai (Zápolya) család Mátyás idejében válik országos tényezővé, főméltósággá.
- Szapolyai János az ország egyik legnagyobb birtokosa.
- A Rákosi döntés Szapolyai Jánosnak kedvez.
- Szapolyai célja, hogy király legyen.
- I. Ferdinánd házassága Jagelló Annával valamint II. Lajos házassága Habsburg Máriával gyengíti pozícióit.

Szapolyai János
Erhard Schön (1491-1542)
fametszete. A feltételezések
szerint a metszet a
király hiteles arcképét ábrázolja

Bakócz Tamás

- Korának egyik legbafolyásosabb embere.
- Esztergomi érseki és bíborosi méltóságra jutott.
- Esélye volt a pápai tiara megszerzésére.
- Fontos lett volna, hogy pápa legyen, mert így nagyobb erőket összpontosíthatott volna az oszmánok ellen.
- Végül **X.Leó** (Medici családból) lett pápa, oszmán ellenes hadjáratot hirdetett, aminek lebonyolításával Bakóczot bízta meg.
- Bakócz Tamás 1514.április 9-én hirdeti ki a kereszteshadjáratot az oszmánok ellen.
- A pápai bulla teljes bűnbocsánatot ígért minden csatázó keresztiesnek

**BAKÓCz TAMÁS
ARCKÉPE,
ÉRMÉRŐL
NAGYÍTVÁ.**

A Dózsa György – féle lázadás és előzményei

- 1513-ban háborús előkészületek vannak egy esetleges török támadás ellen
- Dózsa végvárakban szolgálva szerezte katonai tapasztalatait.
- A hadjárat pénzelését az 1514. évi adó egy tizedével akarták megoldani.
- A ferences papok toborozzák a legtöbb parasztot, a leghíresebb Lőrinc Várad környéki pap.
- A mozgósításban összekapcsolták a hadjáratot a gonosz elleni transzendens harccal.
- A mozgósításra túl sokan jelentkeztek, kb. 40 ezer, a jobbágyok tömegesen hagyják el a földeket és vonulnak hadba
- A nemesség le akarta állítani az egészet, az ország keleti részén munkaerőhiány lép fel, a nemesek fegyverrel tartják vissza a jobbágyakat. (Ezzel a közfelfogás szerint a gonoszt szolgálják.)
- Bakócz 1514. május 14-én leállítja a toborzást

A lázadás kezdete

- A pesti gyülekezőhelyről Székely Dózsa György fehérvári lovastiszt (nádor) vezetésével 15 ezer kereszties katona indul meg török ellenes célokkal
- Az apátfalvi vérengzés: Báthory István, temesi ispán és Csáky Miklós csanádi püspök meg akarta állítani a fosztogató keresztieseket. Bandérumaik a Maros jobb partján, Apátfalván rajtaütöttek Dózsa elővédjén 1514. május 23-án.
- Nagylakot Dózsaék felégetik megtorlásként, és nemeseket végeznek ki, karóbahúzással.
- Öccse, Dózsa Gegely vezetésével északra egy csapatot küld.
- A keresztiesek Arad felé mennek, majd a Maros mentén haladnak Erdély felé, három részre osztva. Közben minden nemesi kúriát feldúltak.
- A nemesek ez idő alatt az egyéb parasztlázadásokat számolják fel.

A lázadás leverése

- Június végén a gubacsi pusztán összecsapott a nemesek és a parasztok serege, az utóbbiak nagy veszteséget szenvedtek.
- Debrőnél csatát is vesztenek.
- Dózsa Lippától indult Temesvár felé
- Temesvár alatt egyesültek a Dózsa seregei és megkezdték június 13-án a vár ostromát. Báthory Isván nehéz helyzetben van.
- A tenesvári csata: Szapolyai János felmentette Báthory Istvánt, majd 1514. július 15-én csata alakult ki, a csatában elfogták Dózsa Györgyöt és öccsét is, a megzavarodott parasztok nem tudtak megszerveződni, és a csata öldökléssé alakult.
- Lőrinc Erdély felé ment, de Biharnál Tomori Pál szétverte.

A lázadás következményei

- Dózsával példát statuálnak, kegyetlenül kivégzik, de nem izzó vas trónra ültetve.
- A résztvevő parasztokat nem ölik meg, mert szükség volt a munkájukra.
- 1514-ben megtiltják a jobbágyak szabad költözködését, ez a „röghöz kötés”.
- Kötelezik a jobbágyakat a heti 1 nap ingyen munkára, robotra, a földesúr allódiumán (sajáthasználatú birtokán).
- Megtagadják a hajdúk és parasztok fegyverviselési jogát.
- 1514-ben a budai országgyűlésen elfogadják Werbőczy jogkönyvét (Hármaskönyv – Tripartitum), amelynek alapelve, a törvényeket a király és a nemesek együtt hoznak.

II. Lajos uralma

- Apja halálakor 10 éves.
- 1509-től már cseh király.
- Felesége Habsburg Mária V. Károly, a nyugati világ legbefolyásosabb uralkodójának lánya.
- 1521-től gyakorolja királyi jogait.
- Az ifjú király tehetséges és művelt volt.
- 1521-ben elvesztették Belgrádot, Tomori Pál délen hadakozott.
- Közben valamilyen nemzetközi segítséget próbálnak keresni az oszmánok ellen.
- Várható volt a szultáni sereg támadása, erről 1525-ben értesültek.

II. Lajos portréja
Csukovits Enikő: Liliom és holló.
Új Képes Történelem.
Magyar Könyvklub- Helikon,
Budapest, 1997, 96. oldal.

A Mohácsi csata

- 1526-ban lázasan folyik a szervezőmunka, hogy megütközzönek a Szultánnal.
- Viszonylag nagy sereget sikerül összegyűjteni.
- A közhiedelemmel ellentétben, Szapolyai nem árulás miatt nem jelent meg a csatamezőn, egymásnak ellentmondó üzeneteket kapott és nem ért oda időre.
- Erőviszonyok: Az oszmánoknak kb. két és félszer akkora seregük volt, de a látszámok tekintetében más más becslések és közlések vannak (a legvalószínűbb: 70000 oszmán és több mint 25 000 magyar).
- A csatateret a magyar fél választotta. Mohácstól 6-7 kilométerre délre.
- A csatát túl korán kezdték meg, több fontos csapatrész nem érkezett meg.
- A magyarok felállása nem volt a legjobb, de Tomori a gyorsan akart hadbalépni mert ebben látta az esélyt a túlerővel szemben.
- Sokáig úgy gondolták, hogy az oszmán tüzérség működése volt a döntő, de ma úgy vélik, hogy a janicsárok puskatüze volt az.
- Tomori ekkor hal meg. Perényi a balszárnyon szintén vereséget szenved.
- A magyar sereg kontrollálatlan menekülésbe kezd.
- A király menekülés közben leesik a lováról és vagy rögtön, vagy a megáradó Csele-patakba fulladva hal meg.
- A csatában 7 püspök, 12 főúr, 16 zászlósúr esik el, ezzel a magyar politikai elit jelentős része elveszett.
- Kb. 4000 lovas és 10000 gyalogos is odaveszik.

Mohács következményei

- A mohácsi vész talán a magyar történelem egyik legnagyobb fordulópontja, azonban önmagában nem az.
- Magyarország helyzetének megváltozása már az Oszmánok mint nagyhatalom megjelenésével rossz irányt vett, földrajzi helyzetéből következett, hogy nem tudta megkerülni az ebből adódó problémákat.
- 15 év telik el a mohácsi vész és Buda elvesztése között, soha nem fog kiderülni, mire lett volna elég ez az időszak, ha az ország nem csúszik a kettős királyválasztás miatti háborúba.
- A Jagelló-kor véget ér, Magyarország történetében a Habsburgok fogják ettől kezdve a főszerepet játszani.
- A mohácsi vész utáni időszakban Erdély vazallus fejedelemség lett, és Magyarország egy keskeny sávra zsugorodott, az ország középső része az Oszmán-birodalomba tagozódik.
- Ezek után Magyarországon „nem lehetett azt tenni amit kellett, mert azt kellett tenni amit lehetett”, azaz Magyarország többé nem középhatalom, egy nagy birodalom fontos része, ám amelyről máshol hozzák a döntéseket.

Felhasznált irodalom

- Romsics Ignác (szerk): Magyarország története. Akadémiai kiadó, Budapest, 2007.
- Rade Mihaljčić: Történelem az általános iskolák hatodik osztálya számára. Zavod za udžbenike, Beograd, 2003. (A magyarokra vonatkozó rész szerzője Dr. Csehák Kálmán)
- Szabó Péter – Závodszi Géza: Történelem II. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005. (3. kiadás)
- Száray Miklós: Történelem II. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2006.

Képek:

1. Európa 1500-ban: <http://www.euratlas.net/history/europe/1500/index.html>
 2. Az oszmán birodalom hatalmának csúcspontján a 16. században: <http://xenohistorian.faiithweb.com/neareast/ne13.html>
 3. Nagy Szulejmán aláírása: <http://www.johncoulthart.com/feuilleton/2008/09/22/tugra-of-suleiman-the-magnificent/>
- Nagy Szulejmán ábrázolások: <http://www.paradoxplace.com/Perspectives/Genl%20Images/Single%20Frames/Suleiman.htm>
4. II. Ulászló: <http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=F%C3%A1jl:Vladislaus II of Bohemia and Hungary.jpg&filetimestamp=20071221164432>
 5. Szapolyai János: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Szapolyai_J%C3%A1nos_fametszet.jpg
 6. Bakócz Tamás: <http://mek.oszk.hu/05700/05734/html/index.htm>
 7. II. Lajos: <http://mek.niif.hu/01900/01918/html/index1190.html>